

Умеров Е. Ш.,*аспірант кафедри державно-правових дисциплін
Міжнародного гуманітарного університету,
директор юридичної служби
МПП «Омер-Бекташ»*

ВТОРИННА ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В ОН-УЙГУРСЬКІЙ І БУЛГАРСЬКІЙ КОЧОВИХ СПІЛЬНОТАХ

Анотація. У статті розглянуто процес вторинної політичної інституціоналізації в он-уйгурській та болгарській кочових спільнотах, який визначено як етап подальшого формування і вдосконалення політичних інститутів он-уйгурського і болгарського суспільств. Доводиться, що з початковим утворенням кочової держави політична інституціоналізація в он-уйгурському і болгарському суспільствах не закінчилася, а трансформувалася в інші інституційні процеси, які разом становлять цілісний процес інституціоналізації державної влади в кочових спільнотах он-уйгурів та болгар.

Визначено, що однією з причин, що дозволили он-уйгурському і болгарському суспільствам без істотних втрат вийти з процесу деінституціоналізації, є значуща роль військової технології та організації військової справи. Іншою важливою і принциповою умовою є прийняття Мугань ханом 553 року закону про систему сходового спадкування престолу глави держави в каганаті загалом та в удільних ханствах зокрема.

Визначено роль зовнішніх факторів в інституціоналізації державної влади в он-уйгурській та болгарській кочових спільнотах. Матеріали «Хронографії» Феофана і «Бревіарія» патріарха Никифора підтверджують безперервність і послідовність позитивного ставлення властей Візантійської імперії до політичної еліти он-уйгурського і болгарського суспільств, починаючи з кінця VI до середини VII ст. Зокрема, прихильне ставлення є визначним у імператора Іраклія до Кубратхана. З позиції досліджуваних інституційних процесів важливе значення мав акт надання імператором Іраклієм Ор-хану титулу патриції, який оцінено як акт інтронізації глави кочової держави.

Істотним джерелом і фактором для реінституціоналізації суспільства он-уйгурів і болгар є участь цих кочових спільнот в організації міжнародної торгівлі.

Міжнародне визнання кочової держави он-уйгурів і болгар однією з головних і провідних держав – Візантійською імперією, укладення з нею договору про мир як акт зовнішньої легітимації та легалізації он-уйгурської кочової держави не має прецедентів в історії раннього середньовіччя в Східній Європі. Це вказує на істотну інституційну зміну в он-уйгурському кочовому суспільстві й державі. Ця обставина дозволяє також стверджувати, що правова інституціоналізація може виражатися не тільки в систематизації національного права, але також і в інкорпорації норм міжнародного права в національне право на рівні ратифікації міжнародного договору.

Ключові слова: інституціоналізація, деінституціоналізація, реінституціоналізація, он-уйгури, болгар, каганат, удільно-сходова система престолоспадкування, удільне ханство, кочова держава.

Постановка проблеми. Історія зародження державності в людських спільнотах привертала увагу дослідників з давніх-давен. Державотворення як історичний процес будівництва держави, створення і розвитку її правових, політичних, економічних, ідеологічних, військових, фінансових та інших інститутів і забезпечення їх функціонування докладно вивчено на прикладі європейських суспільств, тоді як відповідні процеси в кочових спільнотах стали об'єктом наукового дослідження порівняно недавно, і натепер серед істориків не досягнуто хоча би мінімальну єдність точок зору на їхню природу та закономірності [1, с. 5–9; 2, с. 125–130; 3, с. 283–290; 4, с. 44–54, 127–146; 5, с. 130–147; 6, с. 124–125; 7, с. 100–107]. Як уявляється, концепт інституціоналізації (становлення і розвиток соціальних інститутів) є продуктивним для дослідження процесів державотворення в кочових спільнотах, особливо в тих з них, які досі перебувають на периферії уваги істориків держави і права. Серед них – он-уйгурська і болгарська спільноти, на прикладі яких простежується як процеси інституціоналізації, так і деінституціоналізації та реінституціоналізації публічної влади.

Політогенез та інституціоналізація публічної влади в кочових суспільствах стали об'єктом досліджень Є.І. Кичанова [1], С.Г. Кляшторного [6], М.М. Крадіна [8] та ін. Утім, он-уйгурське і болгарське суспільство та процеси інституціоналізації публічної влади в ньому не стали у вказаних працях предметом спеціального дослідження і, крім того, не розглядалися у ракурсі державознавства.

Метою статті є виявлення закономірностей та аналіз особливостей процесу вторинної інституціоналізації публічної влади в спільноті кочовиків на прикладі спільноти он-уйгурів (On Uy) [2, с. 127], (Patria Onogoria) [9, с. 192], включаючи п'ять болгарських аймаків клану Дуло [3, с. 350–353]. Хронологічні рамки дослідження: друга пол. VI – перша пол. VII ст. н. е. Територіальні межі дослідження: степова частина Східної Європи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Первинна інституціоналізація являє собою початкове створення нового соціального інституту – організованої системи соціальних зв'язків, норм, цінностей та процедур, яка задовольняє певну потребу суспільства. Вторинна ж інституціоналізація має три такі виміри: створення нового інституту на вже існуючій основі; реінституціоналізація (реформування існуючого інституту і деінституціоналізація) – припинення існування інституту [10, с. 660; 11, с. 7].

Така схема знаходить своє підтвердження на прикладі кочового суспільства і держави он-уйгурів On Uy.

Кочова спільнота он-уйгурів пройшла первинну інституціоналізацію в VII ст. до н. е. на території Монголії та Алтаю, підсумком чого стало утворення кочової держави он-уйгурів Он Уу [12, с. 33–42].

Процесу вторинної інституціоналізації кочового суспільства он-уйгурів і болгар [13, с. 27; 3, с. 351] історично передував процес деінституціоналізації [11, с. 8–9] цих спільнот, який супроводжувався руйнуванням інституційних утворень, зміною соціальних правил і явно вираженим (або латентним) неприйняттям інституціональних вимог до соціальної поведінки.

У зв'язку зі смертю в 453 році Аттіли й розпадом кочової держави європейських «гунів» он-уйгури відкочували до місця, де знаходилися землі їхніх батьків і дідів, Он Уу (*Patria Onogotia*) [9, с. 251]. Поява в степах Східної Європи аварської орди вирішила долю он-уйгурського військово-політичного об'єднання: у 562 році частина розгромлених аварами кутургурів і утургурів була захоплена ними в Подунав'ї, де був утворений Аварський каганат. Друга частина кутургурів і утургурів після 572 року підпали під владу Тюркського каганату.

Політична деінституціоналізація в он-уйгурському і болгарському суспільствах супроводжувалася політичними потрясіннями, громадянськими конфліктами й анархією, які призвели до авторитарної політичної реінституціоналізації. Однак радикальна деінституціоналізація не обернулася для он-уйгурської і болгарської кочових спільнот соціальним хаосом. Пояснити цей соціальний феномен можливо з огляду на такі робочі версії. Очевидно, деінституціоналізація не торкнулася основ інституційного порядку он-уйгурського і болгарського суспільств. Аварський і Тюркський каганати не змогли радикально змінити споріднене їм у соціальному, політичному і культурному відношенні кочове суспільство он-уйгурів і болгар, у результаті чого старі інститути зберегли свою регулятивну функцію. Правила зазвичай утворюють ієрархічні структури, тому кожне наступне змінити дорожче, ніж залишити попереднє [14, с. 79]. За допомогою правових засобів вже на першому етапі інституціонального періоду закріпився юридичний статус вищих органів влади, в каганаті та удільних ханствах установлюється і порядок взаємовідносин верхніх ешелонів влади з низовими органами управління і суспільством загалом. Формування типових суспільних відносин, їх перетворення в повторюване, регулярне – це важливий етап руху від соціального порядку до правового.

Прикладом інституційних змін у Тюркському каганаті стало прийняття у 553 році удільно-сходового принципу (принципу черговості) успадкування престолу глави кочової держави. Сенс її полягав в тому, що намісник, направлений до віддаленої області, мав бути зацікавлений у вірності великому хану. Особисту зацікавленість могла створити лише перспектива росту, і її давав принцип черговості в зайнятті престолу [15, с. 12].

За правління Тобо-хана у 572 році було вперше виокремлено уділи: Шету, його племінник, отримав частку на сході, а Жутань, його брат, – на заході [15, с. 15], який невдовзі помер, залишивши уділ своєму синові, що мав титул Буріхан [16, с. 422]. Буріхан (Бо-хан – *E.V.*) був на чолі утургуров Приазов'я, коли Тюркський каганат взяв у 576 році Боспор.

Феофан повідомляє, що до 569 року тюркська держава поділялася на чотири частини, а в 576 році [візантійське] посольство Валентина виявило вже вісім частин [15 с. 15].

Тут виразно проглядається вказівка на сходи як принцип взаємодії правителів: «...їхні тіла були нібито з'єднані в одне». Тіла тут розуміються не у фізичному, а в політичному сенсі [17, с. 504–505], і цим підкреслюється, що удільно-сходова система виникла аж ніяк не з децентралізаторських тенденцій, а саме для протидії їм.

Закон про удільно-сходове успадкування престолу і створення уділів виправдав себе і врятував кочову державу від розпаду [15, с. 17]. Принципово важливим є й те, що інститут успадкування престолу був поширений на всю територію Великого Тюркського каганату: від сім'ї правителя держави до сім'ї простого кочівника, вносячи відповідні зміни в інститути власності, в цивільні, сімейні і спадкові відносини.

Близько 582 року залишалось вісім удільних князів. У Дяньгу було два сини: молодший Янсу-Тегін командував його власною армією і згодом зміцнився в Согдіані, але старший син мав свій уділ [19, с. 88]. Особисте ім'я його згідно з китайськими хроніками – Моходу хеу («богатири» – *E.V.*) [18, с. 348]. Його частка розташовувалася на території Північного Приазов'я, Кубані й Північного Кавказу [19, с. 88–89; 6, с. 120–125].

У 584 році в результаті міжусобних війн [20, с. 231] почався поступовий розпад Великого Тюркського каганату на дві частини: західний і східний тюркський каганати. На західній околиці каганату на племінний клан Дуло орієнтувалися болгар та он-уйгури, правитель яких, відвідавши 619 року Константинополь [21, с. 153, 161, 168, 175], прийняв там хрещення. Питання про ім'я правителя, який хрестився, є дискусійним. Г.В. Вернадський уважав, що хрещення прийняв не Ор-хан, а його племінник Кубрат (у різних джерелах названий Курт або Кубер – *E.V.*) [22, с. 211]. Л.М. Гумільов дотримувалася думки, що візитером до Константинополя був Ор-хан. Звіривши відомості китайських, перських і візантійських джерел, він установив тотожність Ор-хана з Моходу-хеу, з одного боку, і Кюйлю Сибір-ханом – з іншого [23, с. 83–89; 24, с. 21].

Ще деталь з позиції досліджуваних нами інституційних процесів – акт передачі імператором Іраклієм Ор-хану титулу патриція. Ритуал, обряд і церемонія придбання титулу патриція [25, с. 33–45], безсумнівно, слід визнати актом інтронізації влади глави кочової держави.

Підкреслимо акт зовнішньої легітимації та легалізації кочової держави он-уйгурів і болгар як результат реінституціоналізації он-уйгур-булгарського суспільства. У 630 році Моходу-хеу (він же Ор-хан, Сибір-хан) направив китайському імператору [18, с. 284] особливе послання, щоб заручитися його підтримкою в майбутніх зіткненнях із кланом нушбі (Ашина). Коли одна й та сама владна особа в удільному ханстві в Східній Європі й одночасно в Західно-тюркському каганаті в Середній Азії має взаємини з імператорами Візантії та Китаю, говорить про те високе значення, яке надавалося он-уйгурській та болгарській державі з боку імператорів Візантії та Китаю.

Для Західно-Тюркського каганату і його ханств до 620 року залишалися невирішеними дві зовнішньополітичні проблеми: потрібно було підкорити аварів і пробити дорогу крізь Персію для караванів із шовком.

Візантійський імператор Іраклій виявився самотнім перед Персією на сході й аварами на заході. Він не міг довше зволікати, він мав знайти союзника зі сходу і знайшов його в особі західних тюрків. У 626 році Західно-Тюркський каганат втягнувся в боротьбу Візантії та Персії, продовжуючи разом із тим

дружні відносини з Китаєм. Створилися дві величезні коаліції:

- 1) Китай, Західно-Тюркський каганат і Візантійська імперія;
- 2) Східно-тюркський каганат, Перська імперія та Аварський каганат [18, с. 283]. Аналізуючи причини й рушійні сили візантійсько-перської війни, слід зазначити, що всі члени першої коаліції – Візантія, Китай і Західно-Тюркський каганат – були зацікавлені в розвитку караванної торгівлі, яка зв'язувала Європу і Китай. Така безпечна зовнішня торгівля була можливою тільки за наявності інституціоналізованої держави, яка виступає в ній як третій важливий учасник – посередник, який гарантує збереження права власності та дотримання договорів [14, с. 76]. Цей момент часто залишається в тіні або недооцінюється багатьма дослідниками, які вважають, що держава – це лише гігантська форма організації грабежу й перерозподілу доходів [1, с. 301–302]. У реальності уникнути ескалації використання насильства для специфікації та захисту права власності можна лише тоді, коли учасники контракту делегують право контролю за його виконанням безпосередньо державі.

У 630 році в Західно-Тюркському каганаті почалося повстання, яке переросло в міжусобну війну. Утиск правителем каганату Тун-Джабгу-ханом [18, с. 348] аристократів із клану Дуло і піднесення аристократів із клану Ашина призвело до невдоволення і повстання в каганаті, яке очолив правитель найвіддаленішого питомого ханства Моходу-хеу. Моходу-хеу вбив Тун-Джабгу-хана й оголосив себе верховним правителем Західно-Тюркського каганату, прийнявши ім'я Кюлю Сибір-хана (кит. – Сибі-хан Моходу). Розуміючи нестійкість свого становища, Сибір-хан у 630 році офіційно закріпив визнання ним відкладення удільного ханства он-уйгурів Он Уу в Східній Європі, щоб мати союзника на заході. Китайські джерела відзначили цей факт: «...спочатку він відділив від держави мале ханство, а себе оголосив верховним ханом, чим вельможі незадоволені були» [18, с. 348]. Далі події розвивалися так. Сталося, що Тун Шеху, ханів син Шілі Деле, ухилиючись від заворушень, здійснених Моходу-хеу, втік до Кангюй. Нішу прийняв і звів на престол Ібі Бололой Шеху-хан. Зав'язалася війна через поділ царства, і обидва відправили до Двору [китайського Двору – *Е.У.*] посланців із дарами. Сибір-хан просив про шлюб. Імператор відмовив, а в указі до них писав: «нехай кожен управляє своїм аймаком і не нападає один на одного». Після цього володіння західного краю відклалися, і Тукюєський дім прийшов у велике безсилля. Народ весь піддався Си Шеху-хану [18, с. 348–349]. Для ведення війни завжди потрібні гроші, а їх у Сибір-хана не було, внаслідок чого він був змушений втекти на Алтай, де у 631 році був зрадницьки убитий нушібійцями.

Виграв від чвари в Західно-тюркському каганаті тільки представник клану Дуло хан Кубрат. Спочатку він позбувся тюркютов і хазар, підтримуючи свого дядька Сибір-хана. Потім, використовуючи віддаленість від центру каганату, він перетворився на самостійного володаря [24, с. 21].

Близько 635 року Кубрат-хан завдав поразки аварам і одночасно, спорядивши посольство до Константинополя, уклав договір про мир і дружбу. Повстання кутургурів проти аварів віддало Кубрат-ханові Причорноморські степи. Імператор Іраклій відправив йому дари, нагородивши титулом патриція [21, с. 108, 112–113, 161–162.]. Як і раніше, у 635 році зовнішня легітимізація кочової держави і легалізація Кубрат-хана в статусі вищої посадової особи держави підтверджується, крім мирного договору, висланою йому імператором інвеститурою та інсигні-

ями, двома золотими перстнями з монограмами Кубрат-хана, регаліями титулу патриція, священними предметами, золотим та срібним посудом, золотими монетами [25, с. 47–98].

Он-уйгурська – болгарська кочова держава – *Magna Bulgaria* – проіснувала до 679 р.

Висновки. Результати виконаного дослідження процесів вторинної інституціоналізації он-уйгурського і болгарського кочового суспільства дозволяють зробити такі попередні висновки.

Інституційний процес он-уйгурської і болгарської кочової спільнот та їхньої держави з точки зору вторинної інституціоналізації можна розглядати як етап подальшого формування та вдосконалення. Тобто з утворенням держави інституційний процес не закінчується, а продовжується (у формі вже інших інституційних процесів), які разом становлять інституційний процес усього суспільства і держави.

Основними джерелами і причинами, що дозволили он-уйгурському і болгарському суспільству без істотних втрат вижити з процесу деінституціоналізації, є:

- значуща роль військової технології;
- прийняття Мугань-ханом у 553 році закону про систему сходового успадкування престолу глави держави в каганаті та удільних ханствах.

Істотним джерелом і фактором для політичної реінституціоналізації суспільства он-уйгурів і болгар була міжнародна торгівля й участь он-уйгурської – болгарської держави в її організації.

Документи підтверджують безперервність і послідовність позитивного ставлення Візантії до он-уйгурської і болгарської спільнот, починаючи з кінця VI до середини VII ст.

Слід сказати й ще про один істотний фактор політичної інституціоналізації он-уйгурського та болгарського суспільства: політичне чуття і дипломатичне мистецтво Ор-хана, який зміг отримати від Західно-Тюркського каганату широкі автономні права для удільного ханства в Східній Європі і заручитися підтримкою головного гравця на міжнародній політичній арені – Візантійської імперії. Рішення Ор-хана звільнило Кубрат-хана від тягаря небезпеки зі сходу, надавши тимчасовий перепочинок, дозволило йому направити всі сили на звільнення від залежності від Аварського каганату, правого крила ханства.

Міжнародне визнання кочової держави он-уйгурів однією з головних і провідних держав – Візантійською імперією, укладення з нею договору про мир як акта зовнішньої легітимізації та легалізації он-уйгурського кочового держави не має прецедентів в історії раннього середньовіччя Східної Європи, що вказує на істотні інституційні зміни в он-уйгурському і болгарському кочовому суспільстві й державі. Ця обставина дозволяє нам стверджувати, що політична інституціоналізація може виражатися не тільки в систематизації національного права, але також і в інкорпорації норм міжнародного права в національне право на рівні ратифікації міжнародного договору.

Література:

1. Кычанов Е.И. Кочевые государства от гуннов до маньчжуров. Москва : Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 1997. 319 с.
2. Радлов В.В. К вопросу об уйгурах. Из Предисловия к изданию Кудатку-Билика В.В. Радлова. Приложение к LXXII-му Тому Записок Импер. Академии Наук № 2. Санкт-Петербург, 1893. 130 с.

3. Аристов Н.А. Заметки об этническом составе тюркских племён и народностей и сведения об их численности. *Живая Старина*. Вып. III и IV, год шестой. С.-Петербург : Типография С.Н. Худякова, 1896. С. 277–456.
4. Ахсанов К.Г. Проблема становления государственности тюркокочевников в домонгольский период в отечественной истории : дисс. ... канд. ист. наук. Казань, 1998. 157 с.
5. Шаисламов А.Р. Социальная история номадизма. Проблемы изучения и оценки исторического развития кочевых обществ : дисс. ... канд. ист. наук. Казань, 2009. 184 с.
6. Кляшторный С.Г. «Народ Аспаруха», гунны Кавказа и древнетюркский Олимп. *Древнейшие государства Восточной Европы. Памяти чл.-кор. РАН А.П. Новосельцева*. Москва : Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 2000. С. 120–125.
7. Крадин Н.Н. Кочевники и проблема происхождения государства. *Культурно-исторические процессы в Центральной Азии (древность и средневековье)*. In *memoriam Yuri Zuev*. Алматы : «Дайк-Пресс», 2012. С. 100–123.
8. Крадин Н.Н. Современная дискуссия о политогенезе у кочевников-скотоводов. Восток. *Афро-азиатские общества: история и современность*. 2019. Вып. 1. С. 16–23.
9. Подосинов А.В. Восточная Европа в римской картографической традиции. Тексты, перевод, комментариев. Москва : Индрик, 2002. 486 с.
10. Бень О. Первинний та вторинний характер інституціоналізації (на прикладі молодіжної громадської організації «Українська молодь – Христові»). *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства* : зб. наук. праць. Харків, 2005. С. 659–665.
11. Головаха Е., Паніна Н. Пострадянська деінституціоналізація і становлення нових соціальних інститутів в українському суспільстві. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2001. № 4. С. 5–22.
12. Умеров Э.Ш. Первичная институционализация он-уйгурских и тогуз-уйгурских племён и образование кочевого государства ON UY. *Научные записки Международного гуманитарного университета* : збірник. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вып. 33. С. 33–42.
13. Мингазов Ш.Р. Великая Болгария и роль тюркоязычных болгарских племён в истории Европы : дисс. ... канд. ист. наук. Казань, 2013. 298 с.
14. Норт Д.К. Институты и экономический рост: историческое введение. *Thesis*. 1993. Вып. 2. С. 69–91.
15. Гумилёв Л.Н. Удельно-лестничная система у тюрков в VI–VIII веках (К вопросу о ранних формах государственности). *Советская этнография*. 1959. № 3. С. 11–25.
16. Византийские истории Дексипп, Эвнапий, Олимпиодор, Малх, Петр Патриций, Менандр, Кандид, Ноннос и Феофан Византиец, переведённые с греческого Спиридоном Дестунисом. Санкт-Петербург : Типография Л. Демиса, 1860. 524 с.
17. Julien S. Documents sur les Tou-kiue (Turcs). *Journal Asiatique*. 6-me serie, 1864. № 4 P. 200–242 ; 391–430 ; 453–477 ; 504–505.
18. Иакинф, архимандрит (Бичурин). Собрание сведений о народах, обитавших в Средней Азии в древние времена в 3 ч. Санкт-Петербург : В тип. военно-учебных заведений, 1851. Ч. 1. 540 с.
19. Гумилёв Л.Н. Великая распря в Первом Тюркском каганате в свете византийских источников. *Византийский временник*. Москва : Издательство Академии наук СССР, 1961. Том XX. С. 75–89.
20. Грумм-Гржимайло Г.Е. Западная Монголия и Урянхайский край. Исторический очерк этих стран в связи с историей Средней Азии. Ленинград, 1926. Т. II. VI+900 с.
21. Чичуров И.С. Византийские исторические сочинения. «Хронография» Феофана, «Бревиарий» Никифора. Тексты, перевод, комментарий. Москва : Наука, 1980. 209 с.
22. Вернадский Г.В. Древняя Русь. Тверь : Леан ; Москва : Аграф, 2000. 448 с.
23. Гумилев Л.Н. Биография тюркского хана в «Истории» Феофилакты Симокатты и в действительности. *Византийский Временник*. Москва : Издательство «Наука», 1965. Том XXVI. С. 67–76.
24. Markwart J. Wehrot und Arang. Leiden, 1938. 271 s.
25. Атанасов Г. Първостроителите на Българската държавност. Органа. Кубрат. Аспарух. Тервел. Печат Изток-Запад. София, 2015. 392 с.

Umerov E. Secondary institutionalization of state power in the On-Uyghur and Bulgarian nomadic communities

Summary. The article considers the process of secondary political institutionalization in the on-uyghur and bulgarian nomadic communities, which is defined as a stage of further formation and improvement of political institutions of on-uyghur and bulgarian societies. It is proved that with the initial formation of the nomadic state, political institutionalization in the on-uyghur and bulgarian societies did not end, but transformed into other institutional processes that together form an integral process of institutionalization of state power in the nomadic societies of on-uyghur and bulgars.

It is determined that one of the reasons that allowed the on-uyghur and bulgarian societies to get out of the process of deinstitutionalization without significant losses is the significant role of military technology and the organization of military affairs. Another important and fundamental condition is the adoption by the Mughan Khan in 553 of the law on the system of ladder succession to the throne of the head of state in the Khaganate in general and in the appanage khanates in particular.

The role of external factors in the institutionalization of state power and on-uyghur and bulgarian nomadic societies is determined. The materials of the chronograph of Theophanes and the Breviary of patriarch Nikephoros confirm the continuity and consistency of the positive attitude of the Byzantine authorities towards the political elite of the on-uyghur and bulgarian societies from the end of the VI to the middle of the VII centuries. From the point of view of the studied institutional processes, the act of granting the title of patrician by Emperor Heraclius or Khan, which is assessed as an act of enthronement of the head of a nomadic state, was important.

A significant source and factor for the reinstitutionalization of the on-uyghur and bulgar society is the participation of these nomadic communities in the organization of international trade.

The international recognition of the nomadic state of the on-uyghurs and bulgars as one of the main and leading states, the Byzantine Empire, and the conclusion of a peace treaty with it as an act of external legitimation and legalization of the on-uyghur nomadic state has no precedents in the history of the early Middle Ages in Eastern Europe. This indicates a significant institutional change in the on-uyghur nomadic society and state. This circumstance also allows us to assert that legal institutionalization can be expressed not only in the systematization of national law, but also in the incorporation of the norms of international law into national law at the level of ratification of an international treaty.

Key words: institutionalization, deinstitutionalization, reinstitutionalization, on-uyghurs, bulgars, Khaganate, appanage-ladder system of pre-succession, appanage Khanate, nomadic state.